

САҢА ОЛОХ

№ 16 (11995) • Муус устар 25 күнэ, 2025 сыл, бээтинсэ • 12*

Бу
нүөмэргэ

Тэрилтэ түбүгэ

Олоххо буолар суолталаах
түгэннэри докумуонна тигэр
тэрилтэ/3

Тиэргэн

Чакыр бастыг оҕуруотчута -
Валентина Филиппова/4

Улуу Кыайыы 80 сылыгар

Буйун, коммунист, учуутал/6

Сүүрүгү өксөйөн — ситиһии чыпчаалыгар

Улууска — бу күннэргэ. «Диодорова. Сүүрүк
утары» киинэ премьерата буолла

■ Анастасия Диодорованын көрсүлүү. МАРИНА ПЕТРОВА ХААРТЫСИАБА ТҮӨРҮӨМҮТЭ

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Муус устар
25 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Муус устар
26 күнэ
СУБУОТА

Муус устар
27 күнэ
БАСКЫҤААННА

Муус устар
28 күнэ
БЭНИДИЭННЬИК

Муус устар
29 күнэ
ОПТУОРОННЬУК

Муус устар
30 күнэ
СЭРЭДЭ

Ыам ыйа
1 күнэ
ЧЭППИЭР

7° -3°

9° -1°

10° 0°

9° 1°

7° -1°

8° -1°

8° -1°

Тэттик

СӨ Экономика министирэстибэтин тутаах үлэһиттэрэ кэпсэтии тэрийдилэр

Чурапчы улуунун дьаһалтатыгар «Уйгу
туоната» олохтоох онгорон таһаарыны
сайыннараар сири тэрийии болпуруостарыгар
улуус дьаһалтатын, Өрөспүүбүлүкэ
Экономикаҥа министирэстибэтин туттаах
үлэһиттэрин уонна олохтоох урбаанньыттары
кытта дьонун кэпсэтии ыытылынна.

Ол курдук видео сибээс нөҥүө СӨ
Экономика министирэстибэтин структурнай
уларыылар департаменын салайааччыта
Татьяна Максимова сүрүн ирдэбиллэри
сырдатта, болпуруостарга хоруйдаата.

Уп уонна экономика управлениетын
салайааччыта Таисия Брызгаева резидент
буолар бэрээдэги, туох чэпчэтии көмө
онгоһуллуогун билиһиннэрдэ. Билингги
туругунан резидент буоларга туох үлэ бара
турарын, хас сайаапканы ытарга докумуоннара
бэлэмн уонна туох кыаллыбатын тула, ыйыты
уонна эппиэттэһии бэрээдэгинэн, хардарыта
көмөлөһүүгэ, сүбэлэһиигэ этиитэ туһайылынна.
Мэҥэ резидент статуһун ылбыттарга нолуокка
чэпчэтиилэри, бырайыакка ороскуот чааһын,
кирдэиит бырайыаһын чааһын төннөрүүгэ
араас хабааннаах көмөлөр сырдатылыннылар.

Үлэ дьаарбанката ыытылынна

Муус устар 18 күнүгэр Чурапчытаагы
Дьарыктаах буолуу киинин тэрийиитинэн
үлэ дьаарбанката ыытылынна. Мэҥэ 20
кэригэ үлэ бизрээччи кэлэн бэйэлэрин
вакансияларын туруордулар. Ону таһынан
улууспутугар баар орто, үрдүк үөрэх кыһалара
9-с, 11-с кылаас кэнниттэн туттарсар араас
хайыскалаах үөрэхтэрин, кылгас кэмнээх
куурустарын, улуустаагы социальнай харалта
управлениета социальнай хантыраак туһунан
билиһиннэрдилэр.

Дьарыктаах буолуу киинин салайааччыта
Софрон Осипов этэринэн, билингги кэмнэ
улууска учуокка турарынан 60-ча үлэтэ суох
киһи баара биллэр уонна 80-ча үлэ миэстэтигэр
исписэлиистэргэ наадыллар. Саамай элбэк
вакансиялаах үөрэбири уонна доруобуйа
харыстабылын эйгэлэрэ буолаллар.

Улуус бастыг учууталын быһаардылар

Үгэс буолбут «Учитель года -2025» куонкурс
буолан ааста. Куонкурс кыайылааһынан
Чурапчытаагы гимназия англия тылын учуутала
Юлия Макарова табыста. 1-кы миэстэни
Болтоно оскулатын саха тылын уонна
литэрэтиирэтин учуутала Сахаа Кривошапкина,
2-с миэстэни Мугудай оскулатын история уонна
обществознание учуутала Юрий Санников
уонна 3-с миэстэни С.А. Новгородов аатынан
Чурапчы оскулатын начаалынай кылаас
учуутала Анна Артемьева ыллылар. Итини тэнгэ
анал ааттар олохтоомуттар.

Куонкурс 2 түһүмэтинэн барда. 1-кы
түһүмэххэ уруогу, педагогическай интервьюну
уонна маастар-кылааһы ыттылар. 2-с түһүмэххэ
брифинг уонна блицтурнир буолла.

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Кыайыы күнүгэр «Өлбөт үйэлээх пуолка» тэрээһин ыытыллыаҕа

Ил Дархан мунньаҕар «Өлбөт үйэлээх пуолка» Бүтүн Арасыйыатааҕы тэрээһини ыам ыйын 9 күнүгэр Саха сиригэр илэ ыытыаха диэн быһаардылар.

«Биһиги норуоттук Улуу Кыайыы күнүгэр ураты болжотолоохтук сыһыаннаһар. Быылгы үбүлүүдээх сылга «Өлбөт үйэлээх пуолка» акция өрөспүүбүлүкэ хас бириднэ нэһилиэгэр үрдүк тэрээһиннээхтик ыытыллыаҕа. Хаамы биэриэмэтин уонна маршруттарын олохтоох ыстааптар терроризмы утары үлэһинир хамыһыйалары кытта быһаарыахтара», — диэтэ Айсен Николаев.

Бу акция — Аҕа Дойду улуу сэринтин көлүнэтин туһунан өйдөбүлү үйэтигинэ норуоттар икки ардыларынааҕы уопастыбаннай гражданскай-патриотическай хамсааһын. Кыайыы күнүн кыттыылаахтара сыллата куораттар уулуксаларынан сэрингэ кыттыбыт аймактарын хаартыскаларын тутан Көлүннэһэн хаамаллар.

Сергей Крикалев «Роскосмос» биригэ олоххо киллэриллэр бырайыактары салгыы өйүүр санаалаах

Айсен Николаев «Роскосмос» судаарыстыбаннай корпорация пилотунан салайылар уонна автоматическай комплекстарга генеральной дириэктэрин солбуйааччы Сергей Крикалеву кытта көрүстэ. Салайааччылар 2019 сыллаахха баттамыт биригэ үлэлэһингэ туһуламмыт сөбүлэн тэрээһиннэрин былаанын бэлэмнээһин, итинэн эрэгийиэнгэ аччыгы авиаияны сайыннары туһунан кэпсэтилэр.

Сергей Крикалев Саха сиригэр космонавтикаҕа улахан интэриэс баарын уонна «Роскосмос» биригэ олоххо киллэриллэр бырайыактары салгыы өйүүр санаалааҕын эттэ. Ол курдук, корпорация Саха сириттэн элбэх ыччат космическай салааҕа — космонавта хандьыдаат, инженер, учуонай быһымынан бэйэтин буларыгар кыһаллыаҕа.

Саха сирэ «Роскосмос» кытта үөрэх уонна наука бырайыактарын комплексын олоххо киллэрэр. Чуолтаан, өрөспүүбүлүкэ наукаҕа аччыгы академиятын базатыгар «Чолбон» диэн кыра космическай аппарата «Илинги» космодромтан көтүтүргэ бэлэмнэнэллэр. Аппарат орбитаҕа табыстаһына, Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэнээччилэр уонна устудьуоннара Сири ыраактан зондируйдуур, сибээс уонна навигация сорукутарын толорор уонна науканы үөрэҕи, итинэн технологияны кытта ситимнээх экспериментэри оҥорор кыахтаныахтара.

Докучаевскайга бассейннаах спорткомплекс үлэҕэ кирирдэ

Донедкай Норуодунай Өрөспүүбүлүкэ баһылыга Денис Пушилин дойду Судаарыстыбаннай сэбиэтин президиумун мунньаҕар Арасыйыа Бэрэсидьиэнигэр Владимир Путингэ Докучаевскайга бассейннаах спорткомплекс үлэҕэ кирибитин туһунан дакылааттаа. Бу — Саха Өрөспүүбүлүкэте шэфтэйэр куоратыгар сөргүппүт эбийиэктэриттэн биридэстэ.

Денис Пушилин бассейннаах спорткомплекс аһыллыта куорат олохтоохторугар улахан суолталааҕын бэлиэтээтэ уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханыгар Айсен Николаевка, Саха сирин дьонугар-сэргэтигэр Докучаевскайга уонна Кировскайга олох-дьаһах инфраструктуратын сөргүтүүгэ көмө иһин улахан махталын биллэрдэ.

Владимир Путин эбийиэк билинги кэмнэ эппиэттииргына оҥоһуллубутун бэлиэтээтэ.

1976 сыллаахха тутуллубут бассейннаах спорткомплекс улаханчык эргэрэн турбута, матырыйаалынай-техникескай базата санардыллыбатах этэ. Эбийиэги өрөмүөннээһин түмүгэр манна футбол, баскетбол, чапчык атлетика, тустуу уонна гирэ снаксийэлэрэ үлэлээхтэрэ. Ити 28 тыһынанча нэһилиэнньэлээх куорат уокругар чабдигирдингэ уонна сыннаалангы тэрийингэ улахан көмө буолуоҕа.

СӨ Ил Дарханын уонна Бырабыыталыстыбатын пресс-сулууспата.

Сүүрүгү өксөйөн — ситиһии чыпчаалыгар

Улууска — бу күннэргэ. «Диодорова. Сүүрүк утары» киинэ премьерата буолла

Марфа ПЕТРОВА

Бу дынг олох чаччыларыгар олобуран уһуллубут уусуран хабааннаах киинэ Сахабыт сирин биригэ бастыг киэн туттар спортсменын Анастасия Диодорова тус олобун уонна киин улахан спорка үрдүк ситиһиилэрэ хайдах курдук сыранан кэлбитин киэнник сырдатан көрдөрөр.

Анастасия — Пекингэ ытыллыбыт сайынгы XIII-с Паралимпийскай оонньууларын үрүг көмүс призера, харбааһынҕа Европа уонна Аан дойду чемпионона, Арасыйыа спордун маастара буолар. Киини 20 сыл устата дьаныардаахтык дьарыктанан, күрэхтэһэн, Арасыйыаны албан аатырдыбыта. Анастасия алтынны 4 күнүгэр 2024 сыл улахан спордан тохтообута.

«Дьоруойдар ааттара умнулло суохтаах. Дьоруойдары дьон-сэргэ билиэхтээх, кэнчээри ыччаттарбыт холобур оҥостуохтаахтар», — диэн санааттан Алаҕар нэһилиэгиттэн төрүттээх биригэ дойдутаахпыт Сандал Баишев бастыг спортсменкабытын сырдатарга санаммыт. Киинэ режиссера Анастасия уонна киин дьыгэргэнэ олох мэхэйдэрин хайдах курдук туоруулларын, тулуурдарын, дьаныардарын көрдөрөр үлэтин 2019 сылтан устан саҕалаабыт. Киинэ муус устар 17 күнүттэн Саха сирин бары киинэ тыйаатырдарыгар киэн көрүүгэ табыста.

Чурапчыга киинэ премьератыгар Анастасия Диодорова күн күбэй ийэтинэн Людмила Николаевнаны кытта малдьыттаатылар. Ону сэргэ режиссер Сандал Баишев уонна Настя оруолун итэҕэтиллээхтик оонньообут артыыска Мария Иванова кыттымын ылымлар.

Сандал Баишев:

«... Бу киинэҕэ мин режиссер быһымынан бастагы холонуум буолар. Ол киинэҕэ тэрийи эстүгэр үлэлээһим. Онон олус долгуйабын.

Анастасия Диодорова:

«... Мин ситиһиилэрбин, кыайымыларбын-хотууларбын элбэх киһи истэн-көрөн билэр буолуохтаах. Оттон бу киинэҕэ мэтээл кэтэх өттө көстүүгэ. Хас бириднэ киһи араас кыһалҕалаах түгэннэрдээх. Барытын дьонго үлэстэн испэкиин. Мин хомойорбун көрдөрбөт этим, сөбүлээбэллэн. Ол иһин бу киинэни көрбүт дьуөгэлэрим көрөн олус соһуйбуттара. Бу күннэргэ көрөөччүлэртэн киинэ туһунан олус үчүгэй сыанабыллары туттум. Киинэни устубут, оҥорбут хамаандаҕа, көрөөччүлэргэ истинник махтанабын.

Людмила Диодорова:

«... Өрөбүл күн быыс булан көрө кэлбит дьонго махтанабыт. Сандал Баишев хамаандатын кытта толкуйдаан, тобулан, наһаа үчүгэй киинэни бэлэмнээн таһаарда. Онон оҥорлоргутун, сизинэргитин, доҕотторгутун кытта дуоһуйа, астына көрөргүтүгэр ынырабыт. Бу киинэттэн бэйэбитигэр суолталааҕы, наадалааҕы илэриннэххит диэн эринэбит.

Бэлэз тэрээһингэ улуус дьуктааттарын Сэбиэтин бэрэсэдээтэлэ Яков Оконешников, улуус баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы Мария Кронникова, улуустааҕы спорт управлениетын начальниһыга Дьулустан Егоров, Чурапчы улуунун адаптивнай спорт салайааччыта Иннокентий Матвеев, Алаҕар нэһилиэгин баһылыга Иван Оконешников уонна Настя аҕатын Алексей Диодоровы кытта биригэ үөрэммит доҕотторо тус эгэрэлэрин тирэтилэр.

Чурапчы улуунугар спорт сайдытыгар кылаатын иһин үрүг көмүс билиэлээх Бочуотунан грамотаны Анастасия Диодороваҕа, Чурапчы улуунун социальнай-экономическай сайдытыгар кылаатын иһин «Үтүө суобастаах үлэтин иһин» туйгун бэлиэни Сандал Баишевка, өйдөбүннүк бэлиэлээх Махтал суругу Людмила Диодороваҕа уонна улуус баһылыгын Эгэрдэ суругун Мария Ивановаҕа туттардылар.

Киинэ туһунан санаалар

Сардаана Еремеева, көрөөччү:

Киинэни биригэ тыһынан көрдүбүт. Бу киинэ дириг ис номохтоох, киһини толкуйдатар киинэ эбит. «Вертолет» киинэ курдук олоххо баар сытыы кыһалҕаны таарыйар.

Сорох түгэнгэ ураты дьылбалаах дьонго көһүүн сыһан, ардыгар туора көрүү даҕаны баар суол. А. Макаров сирэйинэн көрдөрүллүбүт чиновник кыһалҕалаах кэмнэ өйөбүл буолбакка гынан бараң кыайыы, өрөгөй сибикитин билэн, ол килбизингэр сыста түһээри, өрүкүнэбититтэн киһи кэлэ-йэр эрэ.

Саха сиригэр Настя Диодорованы билбэт, киинэни киэн туттубат киһи суох. Ол эрэри, бу киинэ хорсун кыыс олобун олус истинник арыйда. Киһи уйадыар түгэнэ элбэх эрэри, күлүктээх эрэ өттө күүркэтиллибэтэ. Киһи үөрэр өттө элбэх.

Ол курдук, бу киинэ кэнниттэн улахан да киһи «кыраны даҕаны кыһалҕа онгосто сылдьар эбиппит» диэн санааҕа кэлэр. Ханна да ыарахан түгэнгэ киһиэхэ дьыгэргэнэ, аймах дьыгэргэнэ, тирэх буолаллар буоллаҕа. Тыйыс айылҕалаах дойдуга олорор дьонго былыр-былыргытан аймактаһы улахан суолталаах. Ыалга аҕа аҕаардас кулунан-сүрүн даҕаны бөбө тирэх буолара олус истинник арыллыбыт. Уонна бу киинэ Настя аҕатын аатыгар анаммыта өссө ордук улахан суолталаах. Таптааллаах артыыспыт Ирина Никифорова ийэ оруолун оонньообута саамай сүмэтэ буолла. Настяны оонньообут Маша Иванова эмиз оруолун бэрэ арыйда. Дойдуга биллэр киинэ «сулуһа» Татьяна Арнтгольц тирэһээр оруолун оонньообута — киинэ биригэ кыайыыта.

Настя саха киһитин символа диэхпин баҕардым. Дьулуур, тулуур, үчүгэй өйдөбүлгэ өһөс, дүүккүөрдээх буолуу, үтүөгэ үрдүккэ дьулуһуу. Оннук аан дойду чулуута буола үүнүү. Бу киинэ кэнниттэн киһи барыта бэйэтин туһугар толкуйдаах тахсыбыт буолуохтаах. Оттон мин бу олоххо тугу ситистим? Бу киинэни оҥорор көрүүхтэрин наада эбит. Амаарах буоларга, олобу таптыыр-га үөрэтэр киинэни айбыт дьонго барба махталбын тирдэбин.

Олоххо буолар суолталаах түгэннэри докумуонна тигэр тэрилтэ

Тэрилтэ түбүгэ. Улууспутугар таптаһар сүрэхтэри сокуонунунан холбуур босхо үөрүүлээх дьаһаллар тэриллэн ытыллыахтара

Людмила ГОРОХОВА

Саахса үлэтин үгүс киһи сырдыгы, кэрэни, киһи олоһор буолар үтүө түгэннэри, ол эбэтэр икки таптаһар сүрэхтэр олохторун сокуонунан холбуур, күн сиригэр сана кэрбүт кырачаан киһи бастакы докумуонун онгоруу тэрилтэ быһыытынан билэр.

Ол эрэри, бу тэрилтэ үлэтэ дьон-сэргэ үөрүүлээх кэмнэригэр эрэ буолбакка, хомолтолоох, киһи күн сириттэн күрэн-нэбинэ, ону тэнгэ атын олоххо буолар суолталаах түгэннэрин докумуонна тигэр тэрилтэнэн буолар.

Киһи гражданскай балаһманын суругунан мэкэтиэлиир улуустаагы отделын салайааччытынан былырын күһүнүттэн Анастасия Афанасьева ананан үлэлиир. Кинини көрсөн үлэтин туһунан сэлэргэстибит.

● ● ● Анастасия Ивановна, хаһыаппыт ааҕааччыларыгар үлэи-хамнаһык туһунан сырдат эрэ.

● ● ● Биһиги тэрилтэбит киһи олох олохторун тухары суолталаах түгэннэрин, ол эбэтэр мал буоллаҕына, оҕолонноҕуна, ааты уларымтааҕына, оҕо иитэ ыллаҕына, аҕа буолууну бигэргэтэргэ, киһи олохтон туорааҕына уо.д.а. докумуоннарга сыһаа халты кирибитин

сокуонунан бигэргэтэн докумуоннуур тэрилтэ буолар. Ону тэнгэ архыып уонна тустаах тэрилтэлэр наадылар, ирдир докумуоннарын булан бэлэмнээһин үлэтэ күнүстэ кириэ турар. Саахса өгөлөрүтэр сайабыллыаһыналар барытын «Госуслуги» сыһыары нөһүө ытыахха сөп.

Ыал буолуу албаан, үөрүүлээх түгэннэр үксээн, улууспут сайдан, кэпсээн иһиэн баҕарабыт. Манна тустаах үлэ ытыллан, улуус дьаһалтатын кытары «Ыал саргыта» бырайыак иһинэн, мал буолуу сиэрин-туомун тэрийэн ытыахтаахпыт. Ол курдук, быһылгы кыраһыабай даталарга — 25.05.2025, 11.11.2025, 12.12.2025 саҕа мал буолааччыларга толору бырагы-

раамалаах, дьиз кэргэн буолуу сиэрин-туомун тэрийиэхпит. Бу күннэргэ, сарсыарда арчылааһынтан саҕалаан, үөрүүлээх быһыыга-майгыга саахсаланыы, фуршет, билигин үйэбит тэтиминэн хаартыскаҕа түһүү, устуу өгөлөрө барыта буор-босхо тэриллэхтэрэ. Билигин туругунан ыам ыйыгар саахсаланыыга икки ыал суруйтарбыта. Билигин да өссө бириэмэ баар. Онон ыал буолуун баҕалаах, толкуйдана сылдьар дьону буор-босхо тэриллэр дьаһалга кытыһан, үөрүүлээх быһыыга-майгыга олохторун холбууларыгар ыгырабыт.

Мань сэргэ улуус дьаһалтата саҕа мал буолбут, бастакы оҕолорун оҕолоромут, өр олохтот үбүлүйдээх дьиз кэргэннэри өйөөн, сэртификэттэри туттарар. Ол курдук, Чурапчыга саахсаланан мал буолбут дьиз кэргэннэ 10 тыһ. солк., баста-кыларын оҕолоромут ыалга 50 тыһ. солк., 50 сыл биригэ олохтот дьиз кэргэннэ 50 тыһ. солк., 60 сыл биригэ олохтоттарга 60 тыһ. солк., 70 сыл биригэ олохтоттарга 70 тыһ. солк. суумалаах сэртификэт туттарыллар. Быһылгы сылга нөһүө 50 сыл биригэ олохтот биэс дьиз кэргэннэ билиэттэн олохтот. Кинилэри Чурапчы улуусун ытык киһитигэр киллэрэн, үөрүүлээх түгэннэ сэртификэттэрин туттарбыппыт.

Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтата бу бырайыагы сэргээн,

үтүө бачымы салҕаан, Чурапчы нэһилиэгэр пропискалаах саҕа дьиз кэргэн буолбут ыалга 10 тыһ. солк. сэртификэти туттарар.

● ● ● Олус үчүгэй, кэскиллээх бырайыак олоххо кириэн эрэр эбит. Быһылгы сылга үлэтитигэр ханнык уларыылар киридилэр?

● ● ● 2025 сылга судаарыстыбаннай поштиналар үрдээтилэр. Ол курдук арахсыы, ааты уларытыы 5000 солк. буолла, докумуонна уларытыыны киллэри 700 солк. тэннэстэ.

● ● ● Улууспутугар мал буолуу, арахсыы, оҕо төрөөһүнүн, өлүү статистикатын сырдатман дуо?

● ● ● Бастакы кыбаартал түмүгүнэн, быһыл 50 оҕо төрөөтө, 39 киһи олохтон туораата. Алта дьиз кэргэн тэрилиннэ, үс ыал арабыста. Былырын баччаларга 49 оҕо төрөөбүтэ, 36 киһи өлбүтэ билиэттэнэр. Саахсаланан сэттэ мал тэриллэбит, 19 ыал арахсыбыт.

● ● ● Бастаан үлэлииргэр ханнык кыһалчалары көрүстүк?

● ● ● Биһиги 22 тыһ. киһилээх улууспут улахан улуустар ахсааннарыгар кириэр. Урукку өттүгэр оройуоннааҕы саахса отделын таһынан, хас биридии нэһилиэккэ аакта онгоруу, сурукка тигэр эбит буоллахтарына, билигин, хомойуох иһин,

оннук суох. Уон нэһилиэкпит боломуочуйатын туттаран олохтор. Сэттэ нэһилиэккэ аакта онгоруу боломуочуйалара баар эрэри, кэккэ бириччинэлэринэн күн бүгүн түөрт эрэ нэһилиэк үлэлээр. Болтоҕо, Мындаҕаайы, Хадаар, Сылан нэһилиэктэригэр аакталары суругунан билиэттиллэр. Манькы балаһманыаҕа нэһилиэгинэ ыраахаттары көрсөр. Суол-иис алдыанар кэмигэр, сүрүннээн өлбүттээхтэр ыраахаттары көрсөллөр. Хомолтолооҕо дьиз — туттарыллыбыт боломуочуйа төттөрү нэһилиэккэргэ бариллэбэт.

● ● ● Аны отделын иһинки былааннарын сырдат эрэ.

● ● ● Дьон-сэргэ сылдыарыгар табыгастаах буоллун дьиз «Айылгы» култуура киинин бастакы этгэһигэр, күһүн кэпсэс хоско көһүөхтээхпин. Сайын устата өрөмүөннэниэхтээх. Ону тэнгэ, улууспут нэһилиэгинэ улаханнан, отделбар иккис испэсэлниэс мистэттин туруорса сылдыабын.

● ● ● Түмүккэ туту этгэһин?

● ● ● Саахса отделыгар олохтот үөрүүлээх эрэ түгэннэригэр кэлиэххитин баҕарабын. Докумуоннарыгыгар кичэллээхтик, бэрээдэктээхтик уура-хараһа сылдыһыт. Олоххутугар сырдык, үөрүүлээх түгэннэр албах буоллуннар.

Кэрэ эйгэтэ. Николай Рязанскай персональнай быыстапката турда

Наталья СИБИРЯКОВА

Бу күннэргэ А.А.Саввин аатынан Чурапчытаагы история уонна этнография түмүгүгэр Арасыйыа уонна Саха сиригэр хуудоһунууктарын сойууһун чилиэти, Амма улуусун, Сулҕачы нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо, самодеятельнай хуудоһунуук Николай Рязанскай «Кустук тахсар Аммабар» 8-с персональнай быыстапкатын үөрүүлээх аһыллыыта ытыллына.

Бу күн улууспут баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы Мария Кронникова, култуура управлениетын начальнигы солбуйааччы Максим Смирников, А.А.Саввин аатынан түмэл дириэктэрэ Афанасий Захаров, «Мичил» уһууһаан сэбиэдиссэйэ Марианна Яковлева, уһууһаан иитиллээччилэрэ ону сэргэ Чурапчытан, Мырылаттан, Болтоҕоттон аймахтара эбэрдэ тылларын эт-

тилэр, баҕа санаа бастыгын анаатылар. Николай Рязанскай ийэтэ, олохун аргыһа Екатерина Филипповна Чурапчытан төрүттээх буолан, бу быыстапка манна аһыллыыга олус улахан суолталаах уонна орун-

наах. Бу иһин Горнай Бэрдыгэстээбэр, Тааттаҕа Ытык Күөлгэ турбута. Манна даҕатан эттэххэ, Николай Николаевич араас куораттарынан, улуустарынан быыстапкаларга турарыгар, кини айар үлэтэ сымалана-

рыгар, биллэн турар, кини дьиз кэргэнэ, олохун доҕоро өйөбүт, күүс-көмө буолаллар.

Николай Николаевич харыһаһа үгүс өтгө боростуой тыа дьонун олохун, Саха сиригэр айылҕатын ойуулаан көрдөрө-

лөр. Күннээһи түбүк, дэриэбинэ оҕолорун оонньуулар, күөрчэктээх, лэппиэскэлээх алаадылаах сандалы тула олохтон үүттээх чэйи сыпсырыымы эбэтэр бүтүн бөһүөлэк оҕолорун кутталга тутар айаатаабыт атыыр оҕус курдук саха ыалыгар баар судургу көстүүлэри кыраасканан холустаҕа түһэрэн, ураты истин, хас биридиибитигэр чугас харыһаһа сөҕө-махтайа көрдүбүт, олус иһирэхтик ылымныбыт.

Быыстапкаҕа 29 харыһаһа турда, мантан 10 харыһаһа олонхону ойуулуур. Интерьэһинэйэ дьиз — бу «Удурхай Боотур» олонхону бастаан Николай Николаевич уруһуйууһунан айан онгоруу, онтон кэлин бу харыһаһа олохторун олонхо тылын ааптар балта, суруйааччы Наталья Рязанская суруйбут. Билиэттэн эттэххэ, бу ураты тыһынаах быыстапка бэс ыйын 16 күнүгэр дьиз туруоҕа. Онон улууспут олохтоохторо, бука бары кэлэн көрүт, сэргээн дьиз ыгырабын!

Видео
бу ситээн
кириэн
көрүт

Чакыр бастын оёуруотчута — Валентина Филиппова

Тиэргэн. Хас биирдии киһи сүрэхэ сөбүлүүр, дууһата манньыйар дьарыгын таба тайаннабына, санаалыын сырдыыр, сүргэлиин көтөбүллэр

Марфа ПЕТРОВА

Чакыр нэһилиэгин олохтооһо, үлэ бэтэрээнэ, Чурапчы улуусун норуотун маастара Валентина Филиппова сыллата өлгөм үүнүүлээх, быйаннаах оёуруотунан нэһилиэгин дьонун сэргэттин сөхтөрөр. Сатабыллаах хаһаайка тэлгэхтэ сайын ахсын харабы үөрдөр сиздэрэи сибэккилэринэн симэнэр. Кини — бүгүнгү балаһабыт ыалдыта.

● ● ● Валентина Николаевна, хаһаангыттан оёуруот, үүнээйи олордутунан дьарыктанарбын?

● ● ● Араас үүнээйини, оёуруот аһын сөбүлээн үүнэрбитим ыраатта, 40-ча сыл буоллаҕа буолуо. Ыал буолан, туспа дьиз-уот туттан, онно көһөн баран, кыра-кыраалаан ылсан барбытым. Бастаан, көннөрү, судургу көрүүлээх-истинилээх сибэккилэри олордот этим. Сыйыа, оёурсу, помидор, кабачок олордубутум. Онтон ыла ылларан, сылын аайы элбэтэн, “муоданы” батыһан, сонун үүнээйилэри үүнэрэргэ холонобун. Биир сыл Чурапчыга буолбут дьаарбанкаттан талах уктарын ылан, олордубутум, сөбүлээбитим. Дьизбэр арасаадам быкпытын, сибэкким тахсыбытын көрөн үөрэбин. Сарсыарда тураат, үүнээйилэрбин көрөбүн. Күһүн үүнүүбүн астынан туран хомуйабын. Ону хаһаанабын, хаппыстабын тууһуубун, кабачоктарбын, оёурсуларбын кэпсирбэлибин. Урут элбэи кэпсирбэлиир буоллахпына, билигин тутта сизтэ сатыбын.

● ● ● Сизмэлэри хантан ылабын?

● ● ● Сизмэлэрбин, арасаадаларбын интэриниэттинэн суруйтаран ылабын. Эрдэ Москвадан саҕаастыыр этим, ону былырыыныгыттан сыана ыраан. Дьоккуускайтан билэр дьонум негүө атыылаһабын уонна бэйэм сибэккилэрибиттэн, помидорбуттан сизмэ ылан баттыбын. Төлөпүн сыһарымытыгар оёуруотчуттар уонна сибэкки, үүнээйи үүнэрээччилэр бөлөхтөрүгэр баарбын. Онно Саха сирингэр биллэр оёуруотчут Сибэкки Дуунһа эмнэ баар. Киниттэн сонун үүнээйилэри ылааччыбын, олус үчүгэйдик сүбэлээччи. Быйыл Сибэкки Дуунһаттан “Американка: Львиный зев” сизмэтин атыыласпытим. Уон биир көрүгүн олордубуттунан 10-а тадыста. Бу — элбэх сыллаах сибэкки, күһүн улааттабына арасаадалаахха сөп. Үчүгэйдик үүнэҕинэ, балтараа мизтэрэ үрдүктээх уонна букет курдук кып-кыраһабай буолуохтаах. Быйыл бастабын олортум, үчүгэйдик үүнэр ини. Ону таһынан дьиз сибэккитин

сөбүлээн олордобун.

● ● ● Өссө тугу сөбүлээн үүнэрэҕин?

● ● ● Биһиэхэ сайынны уу ситимэ икки сыллаахыта тардыллыбыта. Онон олохтоохтор абыранан, талбыт оёуруоппут аһын, үүнээйини олордобут. Урут онтон-мантан уу баһа сатаан, куттаран, ардах уутун хаһаанан эрэйдэнэрбит.

Үүнээйилэрбин билиһиннэрдэххэ, бастаан бөдөн петуньялары эрэ үүнэрэр буоллахпына, кэнники сылларга үксүгэр “Тайдал” көрүгүн олордобун. “Тайдал” петуньялары сөбүлээн үүнэрэбин. Биир угу олортоххо, тэнийэн, сибэкки иһитин лөглөччү үүнэр. Мизнэ тодо эрэ оннук «баай» буолбат эрэри, син биир өлгөмнүк сибэккилиир. Петунья манньк көрүгэ улахан иһити сөбүлүүр. Төһөнөн улахан да, соччонон тэнийэн үүнэр. Биир угу 10-наах биядрэлэргэ уонна 20-лээх баахтарга олордон баран, үрдүн барытын быһан кэбиһэбин. Оччоҕо наһаа үчүгэй хойуу сибэккилэнэр. Уопсайынан, петуньяны тэлгэхэм иһигэр дэлэччи ыһан кэбиһэбин. Сэсиртэтим көрөн истэн, көххө бары кэриэтэ үүнэрэр буоллулар. Ол быһыгар сааппытыгар виола курдук араас сибэккилэр бааллар.

Таһырдыа үүнэр чайно-гибриднай розаны үһүс сылбын үүнэрэбин. Кыһын умуһахха кыстатабын, сайынна наһаа үчүгэйдик сибэккилиир. Былырын элбэх сыллаах Лилияны олордубутум. Быйыл, дьэ, хаймыр. Ону таһынан Гладиолус олордоччубун.

Оёуруоппар оёурсу, помидор арааһын, моркуоп, хаппыста, кабачок, сүбүкүлэ уонна иккис сылбын эриэппэ луугу олордобун. Луук үчүгэй баҕайытык үүнэр эбит. Хортуоппуй, укроп этэнгэ ситэллэр. Клубниканы, сизинэрбин үөрдэри, аҕыйах устууканы сизмэнэн олордобун.

● ● ● Төһө үүнүүгү ылааччыгын?

● ● ● Хортуоппуй сирингэр моркуобу, сүбүкүлэни, кабачогу үүнэрэр үчүгэй эбит. Үһүс сылбын өлгөм үүнүүгү ылабын. Моркуоппун хойут, хортуоппуйбун олордон баран ыстахпына, күһүн син биир үчүгэй үүнүүгү хомуйабын. Урут хоруудаа ыам мыйын 9 күнүн кэнниттэн тутта ыксы-ыксы олордорум, үчүгэйдик үүммэт этэ, сип-синийтэс буолара.

Оёурсум эмиз үчүгэйдик үүнээччи. Тэпилиссэм буоруттан арасаадаҕа туттан, бүтэрин кэбиспит буолааччыбын. Ол иһин тэпилиссэ буора сыла айы уларытар. Онтон сылтаан, бэркэ үүнэр быһылаах. Уонна бэйэм оёурсуга “Стелла” көрүгү, помидорга “Хайахсыт”, “Орлиный клюв” көрүгүн сөбүлээн үүнэрэбин. “Стелла” орто уһуннаах, түргэниик буорту

буолбат уонна үчүгэйдик үүнэр. Сороҕор “Изумрудный поток” оёурсуну үүнэрээччибин, ол эмиз хаппырыһа суох.

● ● ● Билигин арасаадаларын дьизбэр тураллар дуо?

● ● ● Оттулар тэпилиссэлээхпин. Бу күнүгэ сылытан, арасаадаларбын таһаартыам. Дьизбэр билигин үүнээйилэрим балпат туруктаахтар. Ол үрдүнэн араартыыр арасаадам баһаам. Тэпилиссэбин түүннэри үс чааска туран оттор этим. Быйыл оҕолорум төрөөбүт күмүһүн уокка холбонон панель оҕо булээтэбиттэрэ. Ону бо-руобалаан, холбоон көрөөрү сылдыбын. Балаҕа улахан кээмэйдээх оҕо уонна уоту мизнэ сибэтинэн сөбүлүүлэр эбит.

Саадпын, оёуруоппун өссө тусарыахпын баҕарабын, баһа санаа бөҕөтө баар да, кыайтарбат. Кэргэним орто дойдуттан барбыта 10-тан тахса сыл буолла. Кини баара буоллар, барытын үмүртүө этэ.

● ● ● Үүнээйилэргиттэн атыылааччыгын дуо?

● ● ● Дьонго кыра-кыраалаан атыылыбын. Ол иһин элбэх арасааданы олордобун. Сылын аайы атыылаһар дьонноохпун. Куораттан сайылы кэлэр биир дойдулаахтарбын бэлэм арасаадаларынан көрсөбүн.

● ● ● Олбуорун иһигэр ханнык талахтары үүнэрэҕин?

● ● ● Садовая малина, вишня уонна сортовой моонньоҕон уктарын олордубутум үс сыл буолла. Былырын сүрдээгин ас биэрэн, биядрэнэн да буолбатаар, сөптөөбүн сири хомуйбутум. Наһаа үчүгэйдик отоннон истэҕинэ, чычыахтар кэлэн тоноон кэбиһэллэр. Аллараа сытан хаалбыт отонноро эрэ ситэллэр. Чычыахтартан харыстаан, сизкэни бүрүйэллэр эбит. Онон быйыл атыыластым, борообалаан көрүөм.

● ● ● Хантан билэн-көрөн үөрэтэҕин?

● ● ● Биирдэ эмэ интэриниэккэ видеолары көрөөччүбүн. Төлөпүн наһаа элбэх бириэмэни ылар, ол иһин наадалаахпын эрэ көрө сатыбын. Иллэн кэммэр сахалыы таҕастары тигэбин. Чакыр орто оскуолатын “Мичийээнэ” үгүкүү бөлөҕөр таҕастарын-саптарын тигэн биэрээччибин. Кинилэргэ үлээбитим 40-ча сыл буолла быһылаах. Ону сэргэ “Алаас хотуна” дьиз истэниһиһинэр түмүүлэрин салайабын. Түмүүбүтүгэр 10-тан тахса дьахтар сылдьар. Истэн ураты үгүкүүлүүбүт, ылыныбыт.

● ● ● Дьингээх уоһурдууну туттабын дуу, эбэтэр аныгы сирэстибэлэри туһанабын дуу?

● ● ● Сибэккилэргэ анаан ма-һаһыттан хотуобай уоһурдууну атыылаһабын. Оттон

ЫРЫСЫАП

Салаат «Анкл бенс»

1 ыстакаан — мас арыыта;

1 уст. — томатнай паста;

1 ыстакаан — уу;

1 ыстакаан — саахар;

2 киилэ — кабачок;

10 уст. — эриэппэ луук;

6-10 уст. — минньигэс бизрээ;

1 киилэ — помидор;

2 ост. нь. — луус;

1 ост. нь. — уксус.

Мас арыытын томат пастатын кытта 10 мин. ортутабыт. Онтон тус-туһунан кутан, кабачогу, эриэппэ луугу, минньигэс бизрээни 10-нуу мүнүүтэ буһарабыт. Онтон помидору, луугу, саахара, уксусу тэнгэ кутабыт, 5 мүнүүтэ буһарабыт.

оёуруокка бэлэми олох тутту-баппын, бэйэм онорбуппун туһанабын.

● ● ● Үүнээйилэргиттэн саамай уустук көрүүлээх-истинилээх ханнык эбитий? Төһө үчүгэйдик үүннэ?

● ● ● Сыл айы малинабын оҕолуу бөбөйдээн көрөбүн истэбин да, үчүгэйдик астаммат. Дьон ыппыт хаартыскаларын көрдөхпүнэ, отон бөбөдөөх буолааччы. Мизнэ оннук үүммэт дьиз элбэх киһиттэн ыйыталаппынын, хатынтан буолуо дириллэр. Кыра палисадникпар хатын сизмэтэ түһэн, элбэх баҕайы хахыйах быкпыт этэ. Ону көрөн наһаа үөрбүтүм, араарбакка эрэ оннук олордубутум. Хатыным өрө үүнэн тахсыбыта, онтукайбын көрө-көрө астынабын. Онуоха хатын силиһэ ыраахха диэри барар буолан, сиргэ үүнэр үүнээйилэри үчүгэйдик үүнэрбэт эбит. Ол иһин быйыл малинабын атын сиргэ көһөрүөм. Хатыным аттыгар хаһан эрэ моонньоҕон утун аҕалан олордутум, эмиз аҕыйах отонноох буолааччы.

● ● ● Тус уопуккун үлээтээччиҕин дуо?

● ● ● Дьүөгэлэрбин кытта үүнээйи, оёуруот туһунан сөһөргөһээччибит. Туох саганы билбиһин, тугу олордубуппун, үүнэрбиһин куруук кэпсээччибин. Арасаадабыттан куруук бэрсэбин. Кинилэр олордута, көһөрүүтэ, араартырга көмөлөһөөччүлэр.

Интэриэстээх эдэр дьон кэлэн сүбэлэтэллэр. Чакырга сибэккини, талаҕы наһаа олордубаттар этэ. Билигин элбэх мал сэнээрэн олордоруттан үөрөбүн. Саас сквербитигэр ус-пуонсардааччыбыт. Урут, оскуолаҕа үлэлиир эрдэхпинэ, тиэргэни киэргэтэр смалтан үүнэрэр этибит.

● ● ● Оскуолаҕа тутунан үлээбиккиний?

● ● ● Муоста сууһааччынан үлээбэтиим. Ол быһыгар үөрэнээччилэргэ «Умелые ручки» куруһуогу ыппытым.

● ● ● Оёуруотчуттарга аһаммыт халандаарынан төһө сирдэтиннэбин?

● ● ● Тутуспаппын, сананым да, олордобун. Биирдэ эмэ Тускул күнү-дьылы билгэлирин истээччибин.

● ● ● Хомуйбут үүнүүгүттэн ханнык бүлүүдэни сөбүлээн астааччыгын дуо? Таарыһа, ырысалакыттан үлээтин дуо?

● ● ● Кыһыннары сиргэ кабачоктан «Анкл бенс», «Тещин язык» салааттары онорорбун сөбүлүүбүн уонна помидортан кетчун онороччубун.

● ● ● Валентина Николаевна, кэпсээниҥ иһин махтанабын. Астына-дуоһуа үүнэрбит оёуруотун өлгөм астана, үүнээйилэрин силигини үүнэ турдуннар, аны күһүн инэмтиэлээх, битэмининнээх ас остуолуг хотойорунаан уурулуннун.

Билбэтэххитин билиэххит

Саха литературата төрүттэммитэ 125 сыла. Сэмэн Тумат санга кинигэтигэр ааспыт кэм эриирдээх-мускуурдаах күннэриттэн дынг чохчулар ахтыллыбыттар

Ордук кэлинги кэмгэ кинигэ бөҕө бэчээттэнэн тахсар буолла. Бу — үчүгэй. Олортон биэр дьохуннаахтарынан норуодунай суруйааччы, литературнай киниктик, тылбаасчыт Семен Андреевич Попов-Сэмэн Тумат «Төрөөбүт литературатын түөнэ манган түөлбөтүттэн» диэн кинигэтин ааттыам этэ.

40-ча сыл эрийбит-мускуйбут

Норуодунай суруйааччы Сэмэн Тумат «Төрөөбүт литературатын түөнэ манган түөлбөтүттэн» диэн кинигэтин саха литературата үөскээбитэ 125 сылыгар анаабыт. Кини Күннүк Урастыырап, Амма Аччыгыһа, Дмитрий Сивцев-Суорун Омоллоон, Семен уонна Софрон Даниловтар, Василий Яковлев-Далан уо.д.а. чулуу суруйааччыларбытын кытта алтыспыта, кинилэр суруйууларын, үлэлэрин кытта билсиптэ, билэрэ-көрөрө элбэх буолла.

Сэмэн Тумат кинигэтин киниктигэр кинилэр аҕа саастаах суруйааччыларбыт Алексей Кулаковскай-Өксөкүлээх Өлөксөй, Анемподист Софронов-Алампа, Николай Неустроев тустарынан бэртээхэй ахтыылары суруйан хаалларбыттарыгар махтанарын биллэрэр. «Махталлаах буолуу, өрүүтүн иһин төлүүрү эрийэр», — диэн үчүгэй бадайыттык этэн кэбиһэр.

Дэ ити билбитин-көрбүтүн дьоммор-сэргэбэр хайдах быһылаахтык тиздэбин диэн санаа-оноо, кинини 40-ча сыл устата эрийбит-мускуйбут. Бу сүгүһэри итиччэ өр кэм устата индэи оҕостон илдьэ сылдьыбыт. Ити туругу суруйар идэлээх эрэ дьон толору өйдүүллэр. Онноовор кып-кыра ыстатыйа оҕотун суруйарга санаа бааттарын баар суол. Суруйар дьонун кимнээхтэрэ-туохтаахтара манна улахан оруолу оонньуур. Айар тыл илбиһигэр ылларбыт, айдарылаах улахан убайдарбыт, чулуу суруйааччыларбыт туһунан суруйуу олох чэпчэкигэ суох буолара кимизэх баҕарар өйдөнөр буолуохтаах.

Ол гынан баран туох барыта — икки өрүттээх. Өр кэм устата иитиэхтэн, индэи гынан илдьэ сылдьыбыт санааны сурукка-бичиккэ тиһэн, үлэ түмүгүн көрүү, дьонгор-сэргэбэр утары уунуу киһи кыайан тылынан эппэт үтүө, кэрэ туруга буоларын эмиэ умнуо суохтаахпыт.

Сэмэн Тумат «Төрөөбүт литературатын түөнэ манган түөлбөтүттэн» диэн кинигэтигэр күндү ааҕааччыларбыт умсугуйан туран, айымньыларын аахпыт, аҕар улахан суруйааччыларбыт туһунан урукку өттү-

гэр билбэтэххитин билиэххит. Биэр киһи мизэх: «Киһи төһөнөн кизэник биллэр-көстөр да, кини туһунан өссө элбэҕи билиэххин-көрүөххүн баҕарабын», — диэн этэн турардаах. Кырдыгы онук.

Учууталларга оҕону төрөөбүт тылга, литературага интэриэс үөскэтэллэригэр бэртээхэй көмө кинигэ таҕыста диэн бэлэтиэм этэ. Аҕаардас оскуола бырагырааматыгар, халыпка хаайтаран, үөрэттэххэ, тутах соҕус буолара, биллэн турар.

Аныгы олох тэтимнээх, дьалхааннаах олоҕор уруккуну-хойуккуну умна, тумна быһыыты-быт кэмгэ норуодунай суруйааччыбыт Семен Андреевич Попов-Сэмэн Тумат чулуу суруйааччылар ахтыыларын чинчийэн, түмэн, кинилэри кытта алтыспыт түгэннэрин ситимнээн, кинигэ гынан таһаарбыта, туһунан да кэм-нэммэт кылаатынан буолар диэтэхпинэ, сыыспатым буолуо.

Кинигэ тираһа баара-суоҕа 300 эрэ. Онон тиксээччи тиксэрэ буолуо диэн санаалаахпын. «Алта» кинигэ кыһата бэлэмнээн, бэчээттээн таһаарбыт.

Сүгүрүйэр улуу убайбыт

«Төрөөбүт литературатын түөнэ манган түөлбөтүттэн» диэн кинигэ ис хоһоонун наһаа ыһа-тоҕо кэпсээн кэбиһиэм суоҕа. Ааҕааччылар бэйэбит

ылангыт ааҕаахпыт турдаа. Ол эрэри суруйааччы Владимир Новиков-Күннүк Урастыырап саха дьонно бүтүүн сүгүрүйэр улуу убайбыт Былатыан Ойуунускай туһунан ахтыыларыгар кылгастык тохтоон ааһыам.

Бу кинигэттэн суруйааччы Күннүк Урастыырап Ойуунускайдыын чугастык да алтыспыт эбит диэн биллэҕин. Кини ытык киһибит тас көрүгүн, хайдах быһылаах-таһаалаах киһитин, көннөрү олоххо хайдаҕын, эдэр дьонго сыһыанын, о.д.а. түгэннэри олус үчүгэйдик ахтан ааспыт эбит.

«Кыһыл сукуна сабыылаах, үрдүгэр халын таастаах улахан сурук остуолун күлүгүттэн түөһүн тылымтан үөһэ өттө эрэ быган көстөр, дьолус соҕус киһи суруйан сурдурдута олороро. Ол да буоллар кини, кырдык да, «туттаахха тутулуктаах, хаптаахха хабылыктаах буолуом» диэххэ айыллаах көрүгүнээ, дьүһүнэ-бодото үрдүк чыпчаал мутугар кэлэн түһэн олорор мохсоҕол кыыл кылаан бөрдигэр маарыһына. Киһи сүрээтин сайа киирэр тырымнаах сытыы харахтааҕа, нап-нарын эрэри, уһуктаах уостааҕа-тиистээҕэ. Кэлтэҕэйдии хайа тараамыт саһархайдыны бааттаһын бэскитэ уҥа чабырҕайын кыратык саба түспүтэ — ис киирбэх, сылаанныгыас сирэйин эбии кэрэтитэргэ дьылһата», — диэн Күннүк Урастыырап Былатыан Ойуунускайы ойуулаан хаалларбыта бу кинигэҕэ кирибит. Улуу убайбытын, чулуу суруйааччыбытын киһи илэ көрөн олорон курдук ойуулааһын буолбатах дуо?

Кинигэҕэ Ойуунускай көнөрү олоххо чугастык алтыһар дьонун кытта хаадылаһарын, дьээбэлэнэрин Владимир Михайлович Новиков эмиэ ахтан ааспыт. Партия обкомун иккис сэкиретэринэн үлэлээбит Николай Николаевич Окоёмов Ойуунускай хаадылаабыт түгэнин Урастыырап ахтыбыт.

Владимир Михайлович этэринэн, ытык киһибит эдэр дьонго наһаа харыстабыллаах сыһыаннаах эбит. Билингини кэмгэ сорох саастаах дьонго тийбэт хаачыстыба кинизэхэ

интэриллэ сылдьара. Киһи төһөнөн улахан (унуоҕунан үрдүгэ буолбатах) даҕаны, оччонон бөрүстүөй, судургу буолар диэн этии улуу суруйааччыбытыгар Былатыан Ойуунускайга сөл түбөһэрэ бу кинигэттэн көстөн кэлэр.

Кинигэҕэ биэр олус интэриэһинэй түгэн баар. Ону ахтан аһары наадалааһын ааҕабын. Күннүк Урастыырап Ойуунускайдаах дьээбэлэригэр мэлдьи сылдьара эбитэ үһү. Биридэ Платон Алексеевич: «Нойукуоп (Новиков диэни сахатытан), эн төһө үгүс уруулаах-аймахтаах киһигиний?» — диэн ыйыталаспыт. Күннүк Урастыырап элбэх аймаҕа-уруута суоҕун туһунан эппит. Онооха Ойуунускай иккиэн эстибит элээлэрэ, быстыбыт былваланна, биэр дьон эбиһит диэбит. Итинтэн сылтаан бу курдук кэпсээннээх буолбут:

— Улуу ырыаһыт, олонгоһут, улуу ойуун, улуу уус, үһүөн биэр дьылҕалаахтар, биэр сиртэн ситимнээхтэр. Кинилэр аллараа дьөлөрү үтүктэт түгэбэр кириэн, өлүү ууттар сөтүөлээн, буһан-хатан тахсаллар. Ол бэрт ынырык, суоһар суоллаах, айаннаах сир, — диэн кэпсээбит.

Былатыан Ойуунускай кинилэр хайдах эриирдээх-мускуурдаах суолу туорааннар, хатарыллан тахсалларын туһунан сиһилии кэпсээбит. Кинигэни аахпыт дьон итини сиһилии билиэххит.

— Ол иһин улуу ырыаһыттар-олонгоһуттар, ойууттар уустар төһө даҕаны кизг аймаҕа-билэтэ суох буолааччылар. Эн биһики эмиэ оннукка түбэспит дьон эбит буоллахпыт, — диэн Платон Алексеевич Күннүк Урастыырапка эппит.

Күн бүтүнүгэр диэри уостан түспэт Уус-Алданга буолбут ыһаах туһунан бу кинигэҕэ эмиэ ахтыллан ааспыт. Урукку өттүгэр истибэтэх түгэннэрибит баалара олус кэрэхсэбиллээх.

Кинигэҕэ Былатыан Ойуунускай Николай Заболоцкайга-Чысхаанга соруудах биэрэн, бэйэтэ эрдээксийэлээн, «Саха литэриитирэтин уочаркалара» диэн дьохуннаах кинигэни таһаартарбытын туһунан баар. Ааптар бу кинигэ баччаанга диэри сөптөөх сыанабылы ыла илигин бэлиэтээбит.

Ааҕааччы билиэхтээх кырдыгы

Ааптар «Үгүгүнү ааҕааччы билиэхтээх кырдыгыга» диэн биэр суруйуутун ааттаабытын кэриэтэ, «Төрөөбүт литературатын түөнэ манган түөлбөтүттэн» кинигэҕэ дэ кырдык, биһинги кэм дьонно билиэхтээх ааспыт кэм эриирдээх-мускуурдаах күннэриттэн-дьылларыттан дынг баар чохчулар элбэхтик ахтыллыбыттар. Ону ааҕан, киһи кыһыйан-аһарыан, хомойон-хоргутуон, сорох ардыгар кизн туттуон курдук түгэннэрэ бааллар. История чохчулара...

1951 сыллаахха «Правда» хаһыакка «Саха литературатын историятыгар буржуазнай-националистическай токурутуулары утары» диэн СССР Суруйааччыларын сойууһун оччотооҕу салайааччылар А. Сурков, Л. Климович, обкоммут бастаах сэкиретээрэ С. Борисов илии баттааһыннардаах ыстатыйа бэчээттэммит. Бу айдааннаах ыстатыйа содуллартын ити кинигэттэн билиэххит. Олортон кылгастык ааһынаахха, өрөспүүбүлүкэ урукку салалтата итинтэн сылтаан ууратыллыбыт.

Обком бюротун уурааһынан саха өрөбөлүүсүөй иннинээҕи литературатын классиктара А.Е. Кулаковскай, А.И. Софронов, Н.Д. Неустроев буржуазнай-националистическай, контрреволюционнай суруйааччыларынан биллэриллэн, айымньылары бобуллубуттара, оскуолаҕа үөрэтиллибэт буолбуттара, кинигэлэрэ библиотекалартан хомуллан, уматыллыбыттар. Ити суруйааччылар тустарынан хаһан эмэ, биэр эмэ түтө тылы эппит дьон үлэлэриттэн, сорохтор партияларыттан уһуллубуттар. Күнүстэри-түүннэри тымтыктанан «омугумсахтары» көрдөөһүн саҕаламмыт. Бу ама да ааспытын иһин, алдырхайдаах кэм кылаан кырдыгыктарын бу кинигэттэн булан ааҕааххыт.

Ааптар Георгий Башарин «Саха үс реалист-сырдатааччыта» кинигэтин, профессор бэйэтин туһунан эмиэ элбэх бэлиэтээһиннэри оҕорбут.

Норуодунай суруйааччы Сэмэн Тумат үөһэ ахтан аһарбытым курдук, биһиги ыраахтан ытыгылыыр суруйааччыларбытын Күннүк Урастыырабы, Суорун Омоллоону, Даланы уо.д.а. кытта биэргэ алтыспыта, билэрэ-көрөрө элбэх буолла. Олор үтүө өйдөбүл буолан, сурукка-бичиккэ тиһиллэн кинигэҕэ кирибиттэрэ олус кэрэхсэбиллээх. Өйгө хатанан хаалар көрдөөх-күлүүлээх түгэннэр эмиэ тумнуллубатахтар. Онон күндү ааҕааччыларбыт, бу дьохун үлэни, кинигэни ылангыт ааҕаргытыгар сүбөлиһин.

Людмила НОГОВИЦЫНА.

Буйун, коммунист, учуутал

Улуу Кыайы 80 сылыгар. Буйун учуутал И.Н. Никонов ураты дьылбалаах олоҕо үтүө холобур буолар

Никонов Иван Николаевич
Чурапчы педагогической училищетын бүтэрбит бэ-
тэрээн-учуутал, Аҕа дойду
сэриитин кыттыылааҕа,
II-с группалаах инбэлиит,
сааһын тухары салайар
үлэҕэ үлэлээбит буйун -
саллаат.

1913 сыллаахха ахсынньы 3 кү-
нүгэр Боотуруускай улуус, би-
линггинэн Чурапчы улуунун
Хадаар нэһилиэгэр, Тыхаһыр
аҕатын ууһун быстар дьада-
нны ыалыгар 17-с оҕоннон күн
сиригэр көрбүт. Ийэтэ – Мэлдьэ-
си, Кузьминнар кыыстара Ека-
терина Иннокентьевна. Аҕабыт
Уйбаан балтараа саастааҕар,
18-с оҕотун оҕолонору, олохтон
туораабыт.

Аҕата Николай Павлович
дьадаҕы буолан, элбэх оҕотун
интэри, баайдарга төбө, туйах,
ис-үөс бэриһиннэрээри, кы-
һыннары-сайыннары үлэ-
лээн мугунара. Балтараалаах
кырачаан Уйбаанчыгы үксүн
эдьийэ Варвара, убайа Ньу-
каам көрөн-истэн, иитэн, ки-
һи-хара ҕыммыттар. Онон кини
олох кыра сааһыттан ийэ тап-
тала диэн билбэккэ улааппыт.

Дьадаҕы дьон оҕото буолан,
“оскуола паартата” диэннэ
үөрэммэтэх. 1927 сыллаах-
ха убайдарын кытта ликбезкэ
үөрэммит. Онтон 2 сыл устата
бэйэтэ маллары кэрийэ сыл-
дьан улахан дьону ааҕарга, су-
руйарга үөрөппит.

1930 сыллаахха Тыхаһыр

аҕатын ууһун 15 ыала тэрийбит
“Сырдык тардыы” табаарыс-
тыбаҕа суоччутунан үлэлээбит.
Үөрэххэ баҕалаах уол нэһилиэ-
гин Сэбиэтигэр ыспыраапка
ылан, Дирин 7 кылаастаах ос-
куолатыгар 3-с кылааска үөрэнэ
кирибит. 1938 сыллаахха сити-
һинилээхтик бүтэрэн, салгыы
Чурапчытааҕы педагогической
училищетын үөрэнэ тийэр.

Училищеты 1941 сыллаах-
ха, оруобуна сэрии саҕалан-
наһын күн, бэс ыйын 22 күнү-
гэр бүтэрэр. Үөрэх наркомун
(министирин) бирикээһинэн,
Кэбээйи оройуонугар учуутал-
мынан ананар эрээри, кинини
дьылбата атыннык салайар.
Ийэ дойдутун адырҕа өстөөх-
төн көмүскүү, 1941 сыллаахха
Дьоккуускай куораттан сэриигэ
аттанар. Саллаат сизэрэ синиэ-
лин кэтэн, илиитигэр бойобуой
саа-саадах тутан, Забайкалье-
тааҕы байыаннай уокурукка Чи-
танан, Монголиянан байыаннай
сулууспата саҕаланар.

1943 сыллаахха Арҕаа сэ-
рингэ тийэн, аатырар “Курс-
кайдааһы-Орловскай дугаҕа”
сэриилэһэн, Курсккай куораты
босхолоһор. Кыһыл знамялаах
37-с гвардейскай дивизия 109-с
гвардейскай полкатыгар стан-
ковой пулемекка уонна ручной
пулемекка – иккис нүөмэри-
нэн сэрии инники кирбиити-
гэр сылдыбыта. Ыйтан ордук
тохтоло суох аатырар уот хо-
лоругун ортотугар сэриилэһэн,
20-тэн тахса дэриэбинэни бос-
холоһор. Кулун тутар 6 күнүгэр
Орел куораты өстөөхтөртөн бос-
холуур сэрингэ ханас саннын
хаптаҕайын курдары ыттаран,
ызараханнык бааһыран, сэрии
толоонуттан туоруур.

Рязань, Магнитогорскай куо-
раттар госпиталларыгар 5 ый
сытан, 2-тэ эпэрээссийэлэнэн,
күһүн дойдутугар эргиллэн
кэлэр.

Кэлээт да, Дирин 7 кылаас-
таах оскуолатыттан педагоги-
ческай үлэҕэ саҕаланар. Манна 2
сыл үлэлээт, Хайахсыт начаалы-
най оскуолатыгар сэбиэдиссэ-
йинэн ананар. Үлэҕэ кириээт,
оройуоннааҕы үөрэх салааты-
гар, райсэбиэккэ, райкомна
күүскэ туруорсан, Хайахсыт ос-
куолатыгар сэттэ кылааһы аһар.
Үс сыл таһаарымылаахтык үлэ-
лээбитин кэнниттэн, Чакыр на-
чаалынай оскуолатыгар сэбиэ-
диссэйинэн анымаллар.

Чакырга 1948 сылтан ин-
тэринээт-оскуола сэбиэдиссэ-
йинэн, кэлин 8 кылаастаах ос-
куолаҕа начаалынай кылаас

учууталынан, бочуоттаах
сынныаланҥа тахсыр диэри,
энкилэ суох үрдүк таһаары-
лаахтык үлэлээбитэ. Чакыры
сөбүлээн олохсуйбута, олохун
аргыһын Парасковья Михай-
ловнаны көрсөн, кэргэн ылан,
дьиэ-уот туттан, 50-ча сыл
устата ытык ыал дэтэн, таптал-
лаах Чакырын иккис төрөөбүт
дойду оҕостон, олохун тинэх
күннэригэр диэри, дьоллоохтук
олорбуттара. Сэттэ оҕону төрө-
төн, улаатыннарар, ыал-дьон
оҕортоон, 17 сиэн оҕону, сүүр-
бэттэн тахса хос сиэни көччөх
һынан көтүлүттэрэ.

Сааһын тухары салайар
үлэҕэ эриллбит кырдыаҕас
коммунист, хара өлүөр диэри
маннайгы сүһүөх партийнай
тэрилтэ сэкирэтэринэн, норуо-
дунай контуруол бэрэссэдэ-
тинэн, олохтоох Сэбиэт сэкирэ-
тэринэн, төрөппүт комитетин
бэрэссэдэтинэн, партийнай
лекторынан үлэлээбитэ.

Удьуор утума салҕанар.
Аҕабыт төрүттээбит “Никонов-
тар педагогической династия-
ла” – 27 чилиэннээх, уолсай
педагогическай ыстаас – 706
сыл. Өссө да биир оччо кини
утумун салгыыр удьуордара –
ыччаттара учуутал бочуоттаах
идэтин талан, үлэли-үөрэнэ
сылдыаллар, өрөспүүбүлүкэбит
араас улуустарыгар кини педа-
гогическай династиятын сал-
гыыллар, сарсынны олохпут
уйгутун уһансаллар.

Гвардеец, буйун, норуот
учуутала, Коммунистическай

партия инппит уола Иван Ни-
колаевич Никонов “Аҕа дой-
дуну көмүскүүр Улуу сэрии”
II-с истиэпэннээх уордьаны-
нан; “1941-1945сс. Аҕа дойду
Улуу сэриитигэр Германия-
ны кыайы иһин”, “Жуков мэ-
тээлэ”, “Аҕа дойду Улуу сэри-
игэр 1941-1945сс. килбизинээх
үлэтин иһин”, “Үлэ бэтэрээнэ”,
“В.И. Ленин 100 сылыгар кил-
бизинээх үлэтин иһин”, “Ве-
теран степного, 2-го Украинс-
кого, Забайкальского фронта
1945-1990гг.”, “Гвардия СССР”,
о.д.а. элбэх бойобуой, үлэ мэ-
тээллэринэн, бэллэлэринэн,
ССРС, РСФСР норуодунай кон-
туруолун, үтүс оройун, колхуос,
сопхуос, нэһилиэк бочуотунай
грамоталарынан, Махтал су-
руктарынан наҕараадалааһы-
та.

Аҕабыт кыра сааһыгар ту-
лайыах хаалан, ийэ таптала
диэн билбэккэ, оскуола наар-
татыгар олорон үөрэммэтэр,
үөрэххэ-сырдыкка баҕалаах
уол, олоххо тардыһыгыта күүс-
тээх буолан, дьылба араас мо-
һоллорун эрдээхтик туораан,
учуутал идэтин баһылаабыта.
Ийэ дойдутугар ытык нэһин
төлөөн, этэннэ эргиллэн, олох-
үлэ инники күөнүгэр сылды-
быта. Биһиги бары киэн туттар,
сүгүрүйэр күндү киһибит бука
барыбытыгар – оҕолоругар,
сиэннэригэр, эдэр кэлүөнэ ыч-
чакка, үтүө холобур, сырдык
сулус буолан үрдүккэ-сайдыыга
кынатты туруоҕа.

Оҕолоро, сиэннэрэ.

Кырдыаҕас буйун хоһоонноро

Биһиги аҕабыт, эһэбит Иван
Николаевич Никонов суруй-
бут хоһооннорун, бичий-
бит черновик-блокнотун
буорах сыттаах фроннааҕы
кумаабытарын хаалаабыт
суумкатыттан булан олус
үөрдүбүт.

Хоһооннорун үлэтин, олохун
кытта ситимнээн, ис санаатын
сааһылаан, наардаан хоһоон ты-
лынан тийэргэ холоһор эбит. Ол
да иһин педучилищетын үөрэнэ
сылдьан биригэ үөрэнэр оҕоло-
рун хоһоон суруйарга холоһомут
бичиктэрин көннөрөр, эрдээк-
сийэллэр эбит буоллаҕа...

Үөрэх министиригэр би-
рикээһинэн, Кэбээйигэ учуу-
таллы барыахтаах, Чурапчы
педучилищетын 1941 сылга
сайын саҕа бүтэрбит эдэр уол
хас да бэйэтин курдук эдэркээн
уолаттары кытары куорат воен-
коматыгар көтөн түһэллэр. Ки-
рээт, өстөөхү сонно үлү охсор
санаалаах оччотооһу ахсым,
дохсун комсомол уолаттар сэ-
рингэ ыттар бэбиэскэ көрдүүл-
лэр... Военкомат тута ыппат,
оччолорго саханы маасса-
байдык саллаакка мытмы
өссө буола илигэ. Атырдыах

ыйыгар, Кэбээйигэ үлэли ба-
раары, айанныыр борохуоттар-
ын кэтэһэ сырыттаахтарына,
сэрингэ барар бэбиэскэлэрин
дэз аҕалан туттараллар. Ити
курдук Иван Никонов Ийэ дой-
дуну адырҕа өстөөхтөн көмүс-
күү, дэриэбинэттэн да, улуустан
да буолбакка, 1941 сыллаахха
Дьоккуускай куораттан фронтка
аттанар. Балаҕан ыйын 1 кү-
нүгэр учебник-тэтэрээт кы-
быныылаах, уруучука-харан-
даас тутуурдаах кылаас аанын
үөрэ-долгуйа аһарын оннугар,
саллаат сизэрэ синиэлин кэтэн,
илиитигэр бойобуой бинтиэпкэ
тутуурдаах адырҕа өстөөхү
утары турунар...

Төрөөбүт төгүрүк алааһын,
ахтылланнаах алаһа дьын...
Дойдун ураты мүүттээх салгы-
на, солко сэбирдэхтэринэн сап-
сына турар хатыннаах чараҕа,
сиккиэр тыалтан орҕууй дол-
гуннура хамсыыр сиздэрэй
симэх от сүрэҕи туймаардар
дыргыл сыта бүтүн бэйэбин кур-
датты тардар эбээт, ыраатан-
тэлэһийэн сырыттааха! Тап-
тымбыт алаадылымы төгүрүк
алаастарытын, кини былаар-
даах сымдарын, күөрэгэй ды-
рылыыр ырыатын, кэрэчээн си-

бокки сипсирин, күлүмнэс күн
чадылын, тудалыыр айылҕан
оһуордаах мандарын... Аҕабыт
бултуурун, айылҕалыын алты-
һарын олус сөбүлүүр. “Сааскы
сарсыарда” диэн хоһоонун аах-
тахпытына, олох дьоло, үөрүүтэ
сааскы сылаас сиккиэр тыал
буолан, эн кулгааххар сипси-
йэргэ, алаас салгынынан илги-
йэргэ дылы...

СААСКЫ САРСЫАРДА

*Сарсыарда тыҥ хатыҥа,
Саха дьонун туруута,
Саҕахха күн тыгыта,
Саадырай ынах маҕырыта.*

*Таһырдыа дьон быгыта,
Дьахтар туран танньыта,
Оронньор оронтон туруута,
Оро уһуктан мэхсүүтэ.*

*Күс кэлэн түһэрэ,
Көлүчү күл күлэрэ,
Саа тыаһа сатарьар,
Сатык күс сарамҕар.*

*Булчут уол ыстанар,
Булдугар төҥкөйөр.*

*Сатык күс көбүөхтүүр,
Күтөөрү көлөһтүүр.*

*Кэмнээх саас кэллэһэ,
Күлү сибиир ириһтэ,
Күр кыыс этиһтэ,
Күр да буоллаҕа!*

ПАРТИЯҔА

*Партия – биһиги чизэпит,
Биһиги толорор изэпит.
Сүүрбэ бэйэс сөзүпит,
Сүдү сүжээн уурааһын.*

*Күтөлөөһү киһиһэр,
Көтүтүһү күөнүһэр,
Иһиһи иһэргэ дылуһан,
Элбэҕи үлэлээн субутан.*

*Дойдубут тутсарын туһугар,
Дьоллоох олохпут инниһэр,
Баран, кимэн иһэхпит,
Бастаан ропорт бэрээхпит.*

*Сьезит чиздигэр күрүбүт,
Ситинник санымыт-өйдүбүт,
Барыбыт сокуона буолуохтаах,
Партия уурааһа туолуохтаах.*

БЭРЭЗДЭГИ КӨРҮӨХХЭ

*Бэйэбит мизэбүт,
Биһиги кулуттүт,
Иһигэр киирдэххэ,
Иһиллээн турдахха.*

*Бэрээдэк мэлтэбүт,
Мэниктиир элбээбит,
Холобур ылаахха,
Холуйан эттэххэ.*

*Кэллэ-барыы,
Кириш-тахсыы,
Айманы-айдаары
Ардыгар хайытыы.*

*“Оно буруйдаахтар,
Оҕолор муннаахтар”, –
Төрөппүт кыһаммат,
Төрүтүн долуһубат.*

ЧАКЫР БАРАХСАН

*Талба-талыы хоннулаах,
Лаҕаһар хатын чараннаах,
Талта Эбэ Хотумсар
Чакыр сирэ манча баар.*

Кыһа Екатерина Ивановна
Осипова (Никонова),
Учууталлар учууталлара,
Никоновтар педагогическай
династияларын баһылыга.

Булчут болбой!

Кусчуттар! Сокуону, быраабыланы тутуһаргыт булгуччу ирдэнэр!

Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр тыһыннаах кутунан сааскы кустуһуһунга көнгүл чугаһаабытынан, кусчуттар манньыг туһаллара ирдэнэр:

- биллэрин курдук, саа хаһаайына бэйэтин бас билэр уотунан эстэр сэмбэргэлин (докумуоннаах саатын) олорор аадырыһыгар бары ирдэбиллэри тутуһан, туора дьон көрбөт сиригэр - тимир сизипэ иһигэр угуохтаах, ону тэҥэ саа уонна саа ботуруоннара тус-тустаа харыйыллыахтаахтар;

- булчут бултуур сиригэр ханнык баҕарар көрүҥнээх тырааныспарынан барарга сааны анал чехолга уга сылдыахтаах. Ону тэҥэ саа иитиитэ суох буолуохтаах, ботуруоннара сааттан туспа сылдыахтаахтар. Өскөтүн, саа анал чехола суох, эбэтэр чехол иһигэр иитиитэ суох сылдыар түгэнигэр, туһааннаах киһи административнай эппиэтинэскэ тардыллар (ст. 20.12 КоАП РФ);

- өскөтүн, саа докумуонун көнгүлэ бүтүтү түгэнигэр, булчут саатын бултуу илдьэ барара да, дыизигэр туруорара да көнгүлэммэт. Бэрэбизрэкэ кэмигэр туһааннаах киһи административнай эппиэтинэскэ тардыллар уонна саата былдьанар (ст. 20.11, 20.8 КоАП РФ). Оннук түбэлтэ тахсыбатын туһугар, саабыт көнгүлэ бүтүөн иннинэ, хаһан баҕарар болдьоһун уһатыыга сайабылыаннаа (докумуон) биэрэргит булгуччулаах. Ол эрэри илдьэ сылдыар саатын көнгүлүн болдьоһо бүтүө биир ый иннинэ, Росгвардия сапаттаатын иһинэн Чурапчы оройуонун лицензиялыыр-көнгүллүүр үлэ отделениегэр кэлэн уһатара булгуччулаах.

Аадырыспыт: Чурапчы сэл. Крупская аатынан уул. 3 "а" №-дээх дыизэ, 28 №-дээх кабинет;

- булчут бултуур сиригэр тиийэн туох баар бары ирдэниллэр сааны илдьэ, уура, харыйа сылдыы быраабылаларын тутуһуохтаах, ол курдук дурдаҕа киирэн баран биирдэ саатын чехолтан хостуохтаах, бултаан бүтү да, ботуруоннарын саатыттан ылыахтаах, итиилээх да, итиитэ суох да саатын дьон диэки туһаайыа суохтаах. Массынаттан эбэтэр тыһыттан саатын ыларыгар утары өттүттэн ылбакка туораттан ылыахтаах, дурдаттан саатын ыларыгар, төһө да сааттан ботуруонун ылбытын иһин, эмиэ утары ылыа суохтаах.

- булчут бултуур сиригэр тиийэн баран, дыизигэр кэлэригэр-барарыгар бэйэтин бас билэр (гладкоствольнай, нарезной) сааларын туора дьон биитиитигэр, туора дьонго уларсара, биэрэрэ көнгүллэммэт, эбэтэр онно-манна кистээн хаалларбакка, бэйэтин кытта

илдьэ сылдыахтаах. Бэрэбизрэкэ кэмигэр саалар полиция эбэтэр охотнадзор сотрудниктарынан ытыллаллар. Бу түгэнгэ саа хаһаайыныгар уонна илдьэ сылдыыбыт киһизээ административнай боротуокул туолар (ст. 20.8 ч. 4, 20.10 КоАП РФ) эбэтэр холуобунай эппиэтинэскэ тардыллыаххытын сөп (ст. 222 УК РФ);

- өскөтүн бэрэбизрэкэ кэмигэр, булчут уотунан эстэр саатын арыгы испит туруктаах сылдыан түбэлтэ түгэнигэр административнай эппиэтинэскэ тардыллар. Бу түгэнгэ мизэрэтэ - ыстараабы кытта саата утилизацияга барыан сөп (ст. 20.8 ч. 4.1 КоАП РФ);

- булчут бултаан бүтэн баран саатын сизипэтигэр угара булгуччулаах. Өскөтүн, бэрэбизрэкэ кэмигэр саа сизипэ таһыгар турар түгэнигэр, хаһаайын административнай эппиэтинэскэ тардыллар (ст. 20.8 ч. 4 КоАП РФ). Дьон бултаан кэлэн баран, сааларын харайбакка, онно-манна ууран барбыттарын түмүгэр, сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор хаалларбыт сааны ылан оонньоон, бэйэ-бэйэлэрин эчэтэр түгэннэрэ, хомойуох иһин, тахса турар. Манньык быһылаан буолар түгэнигэр саа хаһаайына холуобунай эппиэтинэскэ тардыллар (ст. 224 ч. 1 УК РФ). Уонна инникитин саалана-ра көнгүллэммэт;

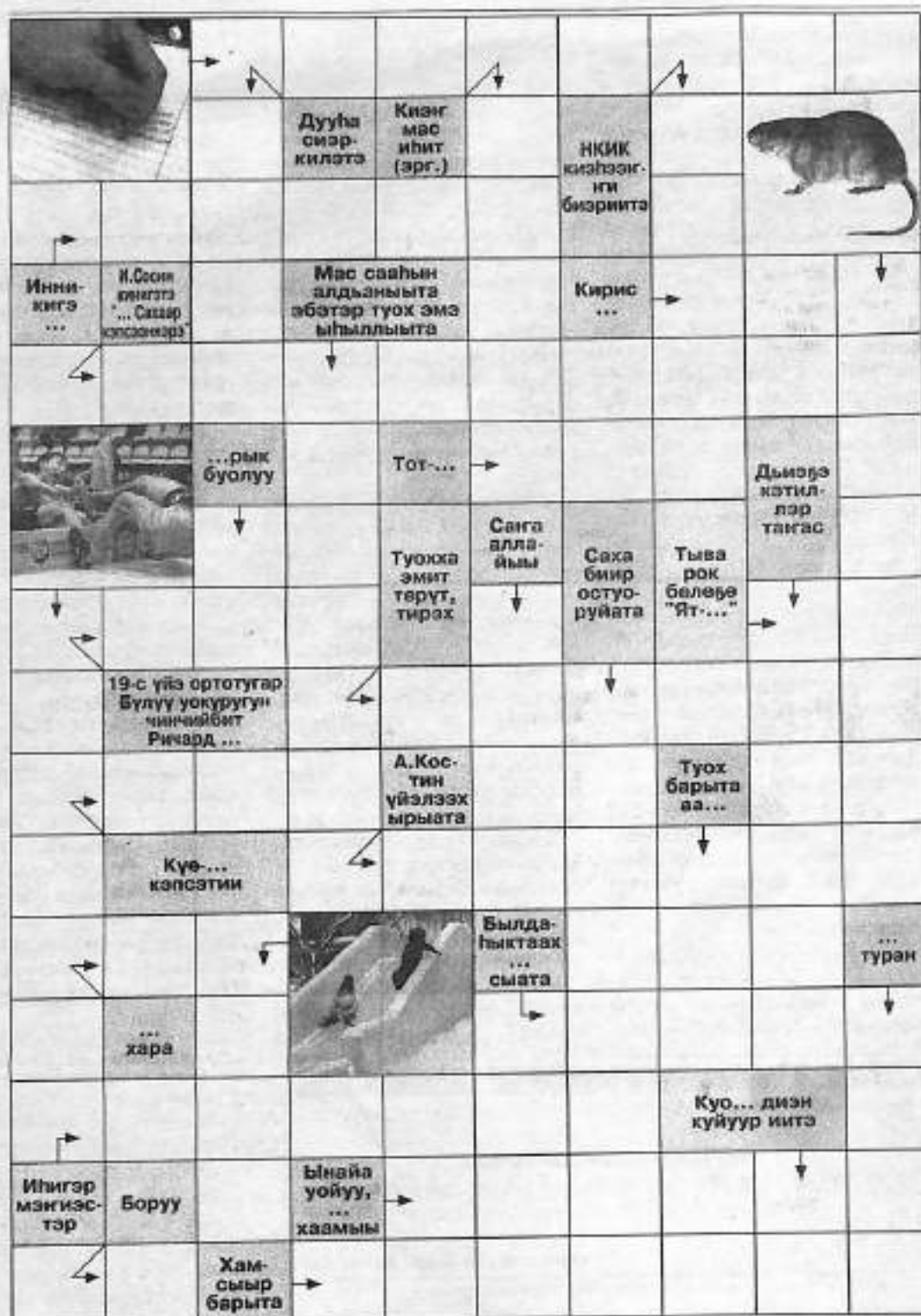
- докумуона суох сааны, ол эбэтэр булан ылбыт, туора дьон биэрбит, эбэтэр бэйэ икки ардыгар докумуона суох атыыламыт, урукку докумуона суох эһэтитэн, аҕатыттан хаалбыт сааларын дыизэлэригэр туруораллара да, булка илдьэ бараллара да көнгүллэммэт, ону таһынан ботуруону бэйэ икки ардыгар баҕары ол эбэтэр бэлэх биэри эмиэ көнгүллэммэт. Оннук сааны тута Росгвардия сапаттаатын иһинэн Чурапчы оройуонун лицензиялыыр-көнгүллүүр үлэ отделениегэр эбэтэр Чурапчытааҕы Ис дыала отделениегэр кэлэн туттараллара булгуччулаах. Докумуона суох сааны илдьэ сылдыан түбэлтэ түгэнигэр административнай боротуокул толоруллар (ст. 20.10 КоАП РФ), ону таһынан холуобунай эппиэтинэскэ тардыллыаххытын сөп (ст. 222 УК РФ).

- докумуона суох сааны баҕа өттүнэн туттардаххытына, харчы төлөнөр. Ол курдук, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбатын 12.02.2004с. 63 №-дээх уурааҕар олобуран:

- 1) доруоп саа 6000 (алта тыһынча) солкуобайга тэҥнэһэр;
- 2) буулдья саа 8000 (аҕыс тыһынча) солкуобайга тэҥнэһэр.

Чурапчы улуутун лицензиялыыр - көнгүллүүр үлэ отделенията.

Сынныалангга

«Сканворд: тэрийээччи И.П. Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 9» ылылынна. Хаһыат 14 нүөмэригэр тахсыбыт сканворд эппиэттэрэ. **Туруору:** кэмэ, лүөччүк, күө, өтүүк, мүһэ, үтүмэн, өрт, Ийэ, үөрэх, биллэр, Чүүйэ, Гэсэр, үгэн, бэргэ, эмдэй, рэл, эра, тиис, үйэн. **Сытыары:** көмүс, сэт, симэһин, сирри, этэй, Элгэс, Бүлүү, тиргэ, күөгү, ма, чүөччүр, түү, эндири, Көтүү, күөрэгэй, үйүз, эрэ, сүөх, ханан.

Уважаемые якутяне!

Публичное акционерное общество «Ленское объединённое речное пароходство» приглашает Вас на работу в наши подразделения, расположенные в поселке Жатай, городе Олёкминске, поселке Пеледуй Ленского улуса, поселках Нижнеянского и Усть-Куйга Усть-Янского улуса, поселке Белая гора Абыянского улуса и городе Киренске Иркутской области.

Мы гарантируем Вам:

- трудоустройство в строгом соответствии с нормами трудового законодательства и стабильными выплатами;
- полное сопровождение в период трудоустройства, адаптации и работы;
- широкий спектр льгот и компенсаций;
- получение профессии или смежных профессий за счёт работодателя;
- оплату проезда к месту работы;
- общежитие и служебное жильё;
- работу на постоянной или временной основе;
- выпускникам учебных заведений - компенсацию найма жилья и дополнительные выплаты;
- обеспечение питанием за счёт работодателя в период навигации на судах и при проведении судоремонтных работ.

У нас Вы можете трудиться на флоте, в том числе после обучения за наш счёт на базе собственного Учебного центра по профессиям:

- рулевых - мотористов (з/пл от 74 000 до 109 000 руб.);

- поваров судовых (з/пл от 84 000 до 165 000 руб.);
 - проводников (матросов) судовых (з/пл от 66 000 до 84 000 руб.);
 - шкиперов судовых и их помощников (з/пл от 60 000 до 100 000 руб.);
 - электриков судовых (з/пл от 73 000 до 89 000 рублей);
 - крановщиков плавучих кранов (з/пл от 120 000 до 210 000 рублей);
- В береговых подразделениях для Вас открыты вакансии:
- водителей и машинистов различных категорий (з/пл от 53 000 до 120 000 рублей);
 - электрогазосварщиков и сварщиков ручной сварки (з/пл до 220 000 рублей);
 - судокорпусников - ремонтников (з/пл от 127 000 до 200 000 рублей);
 - слесарей - судоремонтников (механиков) (з/пл от 90 000 до 130 000 рублей);
 - крановщиков портальных кранов (з/пл до 300 000 рублей);
 - портовых рабочих и стропальщиков (з/пл до 150 000 рублей).

Рассматриваем кандидатов как с профессиональной подготовкой, так и без образования с обучением за наш счёт.

Наши контакты:

kadry@lorp.ru Многоканальный телефон + 4112 408-009, добавочные номера 1262, 1261, 1335, 1273, +7 (914) 228-58-51, +7 (924) 171-80-97, +7 (914) 111-53-75

